

ΓΙΑΤΙ ΜΕΛΕΤΟΥΜΕ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΑ;

(αντίστοιχο κεφάλαιο στο έργο της *Julia Annas* «ΑΡΧΑΙΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ»)

Γιατί διαβάζουμε την Πολιτεία του Πλάτωνα; Στο ερώτημα αυτό υπάρχει μια πολυσημία. Θα μπορούσε απλώς να σημαίνει, “τι νόημα έχει να διαβάζουμε αυτό το έργο” - τι αποκομίζουμε από αυτό φιλοσοφικά. Ή θα μπορούσε να αφορά τις κάθε λογής ιστορικές πιέσεις που οδηγούν στην ανάγνωση αυτού του βιβλίου και όχι κάποιου άλλου. Μπορεί να το διαβάσω π.χ. επειδή είναι ενταγμένο στην ύλη ενός πανεπιστημιακού μαθήματος. Για πολλούς ισχύει αυτό. Δεν διαβάζουμε φιλοσοφικά έργα στο κενό, και υπάρχει σημαντική -αν και όχι πλήρως κατανοητή- σχέση ανάμεσα στα συγκεκριμένα της ανάγνωσης ενός έργου και στο τι αποκομίζει από αυτήν ο αναγνώστης.

Στο πρώτο κεφάλαιο γνωρίσαμε ένα θέμα της αρχαίας φιλοσοφικής διαμάχης, το οποίο ήταν (ελπίζω) προσιτό, χωρίς ιδιαίτερες δυσκολίες. Αλλά δεν είναι όλα τα θέματα στην αρχαία φιλοσοφία το ίδιο εύκολα για τον σημερινό αναγνώστη. Στο κεφάλαιο αυτό θα στρέψουμε το ενδιαφέρον μας στους παράγοντες που μας χωρίζουν από τα αρχαία φιλοσοφικά κείμενα και θέματα. Μόνο όταν εξετάζουμε αυτούς τους παράγοντες, όπως και εκείνους που καθιστούν ένα μέρος της αρχαίας φιλοσοφίας άμεσα ενδιαφέρον για μας, θα καταλάβουμε πώς μπορούμε να διαβάζουμε και να συνδιαλεγόμαστε με κείμενα που προέρχονται από ένα τόσο μακρινό και διαφορετικό πολιτισμό.

Η παράδοση και πώς έφτασε σ εμάς

Πριν στραφούμε στην Πολιτεία πρέπει να αναλογιστούμε όλη την παράδοση της αρχαίας φιλοσοφίας, πώς έφτασε μέχρι τις μέρες μας, μερικές από τις αλλαγές στον τρόπο πρόσληψής της, και στο πώς τέτοιες αλλαγές μπορούν, για παράδειγμα, να καθορίσουν το πώς διαβάζουμε τον Πλάτωνα και ένα έργο όπως η Πολιτεία.

Πρώτα-πρώτα, η παράδοση της αρχαίας φιλοσοφίας είναι τεράστια και πολύ πλούσια. Αρχίζει τον 6ο αιώνα π.Χ. και τελειώνει στη Δύση με την πτώση της Δυτικής Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, και στην Ανατολή με την κατάλυση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Αναπτύχθηκε και εξελίχθηκε στις ελληνικές πόλεις-κράτη, ιδιαίτερα στην Αθήνα, αλλά συνέχισε να ακμάζει όσο οι Ρωμαίοι κυριαρχούσαν στη Μεσόγειο και πέραν αυτής, ως σημαντική συνιστώσα του πολιτισμού στο μεγαλύτερο κομμάτι της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, για να κληροδοτηθεί εντέλει στην χριστιανική κουλτούρα, με άνιση επιτυχία. Αποτυπώνεται σε ένα τεράστιο και εξόχως ανομοιογενές σώμα κειμένων. Εμπεριέχει φιλοσοφικά ρεύματα πολύ διαφορετικά μεταξύ τους -από εκείνα που δίνουν αξία στη μυστικιστική ενόραση και θεωρία, έως τις σχολές που προκρίνουν την αυστηρή επιχειρηματολογία, σχολές αντίπαλες μεταξύ τους, όπως οι Στωικοί και οι Επικούρειοι-, καθώς και ένα φάσμα εντελώς διαφορετικών φιλοσοφικών θέσεων, μεταξύ των οποίων ο υλισμός, ο δυϊσμός, ο σκεπτικισμός και ο σχετικισμός. Πολλά περισσότερα θα λεχθούν γι' αυτές τις διαφορές στο Κεφάλαιο 6. Στο σημείο αυτό θα επικεντρωθώ στους παράγοντες που κάνουν τη διαφορά στον τρόπο με τον οποίο η αρχαία φιλοσοφία προσλαμβάνεται ως μία παράδοση και ένας κανόνας, και στους λόγους για τους οποίους ορισμένοι φιλόσοφοι θεωρήθηκαν σημαντικοί.

Κατά πρώτον, το ζήτημα, ποια μέρη μιας παράδοσης θεωρούνται σημαντικά, ανακύπτει μόνο όταν έχουμε ολόκληρη την παράδοση. Μεγάλο μέρος της αρχαίας φιλοσοφίας είχε χαθεί για τη Δυτική Ευρώπη στα χρόνια της διάλυσης της Δυτικής Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας,

για λόγους που είχαν να κάνουν με πολιτισμικές αλλαγές και κατάρρευση της πολιτικής σταθερότητας. Εκτός από τον πλατωνικό Τίμαιο, για πολλούς αιώνες, τα μόνα αρχαία φιλοσοφικά έργα που ήταν γνωστά σε βάθος ήταν του Αριστοτέλη, ο οποίος δέσποζε στη μεσαιωνική φιλοσοφία. Στα χρόνια της Αναγέννησης ανακαλύφθηκε εκ νέου ένα πολύ ευρύτερο φάσμα αρχαίων φιλοσόφων, μέσα από μια πληθώρα πηγών. Αλλά με τα γυρίσματα της τύχης και τις περιπέτειες της ιστορίας, είχαν χαθεί τα αυθεντικά έργα πολλών αρχαίων φιλοσόφων' μας έχουν απομείνει μόνο αποσπάσματα των κειμένων τους και περιγραφές των θεωριών τους από δεύτερο χέρι. Αυτή είναι η μοίρα όλων των "Προσωκρατικών" και πολλών μετα-αριστοτελικών φιλοσόφων της λεγόμενης Ελληνιστικής περιόδου. Εξακολουθούν να ανακαλύπτονται αρχαία φιλοσοφικά έργα, κυρίως σε παπύρους στην άμμο της Αιγύπτου, αλλά και σε μια συλλογή επικούρειων έργων που διατηρήθηκε απανθρακωμένη - από τα υπολείμματα που άφησε πίσω της η έκρηξη του Βεζούβιου. Όμως τα μεγάλα κενά παραμένουν, κι έτσι για μερικούς φιλοσόφους και μερικές φιλοσοφικές σχολές εξαρτώμαστε από μεταγενέστερες -και συχνά ανεπαρκείς- αναφορές.

Το 79 μ.Χ. η έκρηξη του Βεζούβιου κάλυψε με πυρακτωμένη ιλύ τις αριστοκρατικές κατοικίες του Ηράκλειου (Herculaneum), μιας μικρής πόλης κοντά στη σημερινή Νάπολη. Σε μία έπαυλη, η ανασκαφή της οποίας άρχισε τον 18ο αιώνα, ανακαλύφθηκε μια μεγάλη βιβλιοθήκη αφιερωμένη στο έργο του φιλοσόφου Επίκουρου και των μεταγενέστερων οπαδών του. Η ανακάλυψη έριξε φως στην φιλοσοφική αντιπαράθεσή τους με άλλες σχολές. Τα βιβλία είναι σε μορφή παπυρικών κυλίνδρων, απανθρακωμένα τμήματα των οποίων έχουν προσεκτικά μελετηθεί από τους ειδικούς. Μεγάλο μέρος των μαρτυριών για την αρχαία φιλοσοφία έχει ένα τέτοιο τυχαίο χαρακτήρα και μας έχει παραδοθεί σε αποσπασματική μορφή.

Διαφορές προσέγγισης

Αυτή η κατάσταση αφήνει περιθώρια για διαφορετικές προσεγγίσεις. Στην περίπτωση συγγραφέων που το έργο τους πρέπει να μελετηθεί μέσα από αποσπάσματα και από μεταγενέστερες πηγές/μαρτυρίες (και με των τελευταίων την προσέγγιση θα πρέπει να είμαστε προσεκτικοί), έχουμε να αντιμετωπίσουμε ιστορικά και ερμηνευτικά θέματα προτού καν μπορέσουμε αξιόπιστα να ισχυριστούμε ότι πραγματικά γνωρίζουμε σωστά τις φιλοσοφικές τους θέσεις. Αλλιώς, τσαλαβουτώντας επιπόλαια στα φιλοσοφικά ζητήματα, κινδυνεύουμε να ανακαλύψουμε απόψεις που τελικά θα αντικατοπτρίζουν μόνο προσωπικά μας φιλοσοφικά μελήματα. Είναι πιο ασφαλές να προσεγγίζουμε συγγραφείς με των οποίων το έργο μπορούμε άμεσα να συνομιλήσουμε φιλοσοφικά. Διόλου παράξενο, λοιπόν, το ότι οι συγγραφείς που διδάσκονται στα τμήματα φιλοσοφίας είναι κατά κύριο λόγο ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης -των οποίων σώζονται ολόκληρα έργα-, παρά συγγραφείς όπως ο Επίκουρος, από τα αυθεντικά έργα του οποίου έχουμε μόνο ένα μικρό κλάσμα.

Όμως πάλι, η αντίθεση αυτή μεγαλοποιείται. Ο Πλάτων είναι ο μόνος για τον οποίο μπορούμε να είμαστε σίγουροι πως διαθέτουμε όλα τα έργα που δημοσίευσε. Κανένα από τα δημοσιευμένα έργα του Αριστοτέλη δεν διασώζεται ακέραιο. Αυτό που διαθέτουμε είναι οι (πληθωρικότατες) ερευνητικές και διδακτικές σημειώσεις του, που από μόνες τους συχνά εγείρουν ερμηνευτικά προβλήματα. Αλλά και ο Πλάτων δεν έχει την αμεσότητα εκείνη που θα διευκόλυνε τον αναγνώστη. Πρώτα-πρώτα, χρησιμοποιώντας τη διαλογική μορφή, αποστασιοποιείται από τις ιδέες που προβάλλει στο κείμενό του' όσο για τις ερμηνείες του Πλάτωνα, είναι ίσως οι πιο διαφορετικές μεταξύ τους σε σύγκριση με οποιονδήποτε άλλον αρχαίο φιλόσοφο. Έτσι λοιπόν, είναι το ίδιο πιθανή η λάθος ερμηνεία του Πλάτωνα ή του

Αριστοτέλη, εξαιτίας μιας επιπόλαιης συσχέτισής τους με δικά μας φιλοσοφικά ενδιαφέροντα, όπως συμβαίνει με τους Προσωκρατικούς. Σε κάθε περίπτωση, βέβαια, συγγραφείς και σχολές των οποίων τα αυθεντικά έργα υπάρχουν σε αποσπασματική μορφή, θέτουν φιλοσοφικά ζητήματα που μας απασχολούν άμεσα, παρά την πρόσθετη ιστορική και ερμηνευτική δουλειά που απαιτείται. Τις τελευταίες δεκαετίες σημειώθηκε μία μεγάλη μετατόπιση του ερευνητικού -και εκδοτικού και διδακτικού- ενδιαφέροντος, από την σχεδόν αποκλειστική ενασχόληση με τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη στους με- τα-αριστοτελικούς φιλοσόφους της Ελληνιστικής περιόδου.

Οι μεταστροφές των ενδιαφερόντων

Γιατί να στραφούμε σε ένα συγκεκριμένο τμήμα της πολύπλευρης παράδοσης της αρχαίας φιλοσοφίας και όχι σε κάποιο άλλο; Πέρα από τις ιδιοτυπίες της μετάδοσης και εκτός από το ζήτημα αν κίνητρο είναι το ιστορικό ή το φιλοσοφικό ενδιαφέρον, παραμένει μια ανεξάλειπτη παράμετρος: το φιλοσοφικό ενδιαφέρον αλλάζει από εποχή σε εποχή. Σήμερα, ερευνητές και καθηγητές ενδιαφέρονται για μια ευρύτερη γκάμα θεμάτων και φιλοσόφων από ό,τι μέχρι πρόσφατα, που κυριαρχούσαν ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης. Παρόμοιες μετατοπίσεις και αλλαγές έχουν συμβεί αρκετές φορές στο παρελθόν. Από τη στιγμή που δεν υπάρχει ένας και μοναδικός ουδέτερος τρόπος πρόσληψης -πόσω μάλλον συζήτησης- της τεράστιας αρχαίας παράδοσης συνολικά, αυτός ο εκλεκτικισμός δεν πρέπει να μας παραξενεύει. Ούτε πρέπει να μας παραξενεύει το γεγονός ότι, από τη στιγμή που είμαστε εξοικειωμένοι με ένα τρόπο προσέγγισης της αρχαίας φιλοσοφίας, αυτόν τον τρόπο θεωρούμε φυσικό και αναγκαίο, και οι περιορισμοί του γίνονται αόρατοι, ιδίως όταν περνά από το δάσκαλο στο μαθητή και παγιώνεται μέσω βιβλίων και άρθρων σε επιστημονικά περιοδικά.

Μπορούμε, τουλάχιστον κάποιες φορές, να ανιχνεύσουμε το διανοητικό περιβάλλον, κάτι που εξηγεί γιατί κατά καιρούς θεωρούνται ενδιαφέροντα κάποια κομμάτια της αρχαίας φιλοσοφικής παράδοσης και άλλα όχι. Μερικά έργα της αρχαίας φιλοσοφίας κατά καιρούς μοιάζουν να πέφτουν σε χειμερία νάρκη. Δεν ανακινούν ζητήματα που ο κόσμος θεωρεί συναρπαστικά, ή θέτουν ερωτήματα για τα οποία ο κόσμος έχει ήδη ικανοποιητικές απαντήσεις. Ύστερα, σε άλλες εποχές, συμβαίνει το αντίθετο. Τα τμήματα της αρχαίας παράδοσης με τα οποία καταγινόμαστε, ως ένα βαθμό τουλάχιστον, σχετίζονται με τα δικά μας φιλοσοφικά ενδιαφέροντα. (Το πώς εξηγούνται αυτά τα ενδιαφέροντα και οι αλλαγές τους, είναι άλλο θέμα). Όπως θα δούμε, αυτό δεν είναι μονόδρομος. Η ενασχόληση με κείμενα της αρχαίας φιλοσοφίας μπορεί να μας βοηθήσει να ξεκαθαρίσουμε και να επεκτείνουμε τη σκέψη μας σε ορισμένα θέματα (περισσότερα επ' αυτού στο Κεφάλαιο 3). Κάποια έργα της αρχαίας φιλοσοφίας, πάλι, λόγω της εξέχουσας θέσης τους στη διδασκαλία και εξέλιξη της δυτικής φιλοσοφικής σκέψης από τον 18ο αιώνα και μετά, μορφοποιούν όχι μόνο το αρχαίο ιστορικό της θεματολογίας τους, αλλά και μέρος της σύγχρονης παράδοσης.

Η μεταβαλλόμενη μοίρα της Πολιτείας του Πλάτωνα

Η Πολιτεία του Πλάτωνα είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα του τρόπου με τον οποίο ένα αρχαίο φιλοσοφικό έργο μπορεί να καταστεί ή να πάψει να είναι ενδιαφέρον, με φιλοσοφικούς όρους της εκάστοτε εποχής. Είναι ίσως το πιο θεαματικό παράδειγμα.

Κατά τον 20ό αιώνα, και μέρος του 19ου, η Πολιτεία υπήρξε μακράν το πιο γνωστό έργο της αρχαίας φιλοσοφίας, κι ίσως το πιο πολυδιαβασμένο. Σε πανεπιστήμια, κολέγια και σχολεία πολλών χωρών, η πλατωνική Πολιτεία περιλαμβάνεται σε μαθήματα αρχαίας

φιλοσοφίας, σε εισαγωγές στη φιλοσοφία, στον “Δυτικό Πολιτισμό”, στην πολιτική φιλοσοφία και στις ανθρωπιστικές σπουδές. Αν πρέπει να ασχοληθείς με την αρχαία φιλοσοφία, ή τον Πλάτωνα, σε όποιο από τα παραπάνω μαθήματα, η Πολιτεία θεωρείται ως το προσφορότερο έργο προς επιλογή. Στις σύγχρονες αναγνώσεις του Πλάτωνα η Πολιτεία είναι το σημείο αναφοράς, το αποκορύφωμα του πλατωνικού στοχασμού, το έργο που καλύτερα από κάθε άλλο παρουσιάζει τις σημαντικότερες πλευρές της σκέψης του Πλάτωνα. Υπάρχει και κάτι ακόμη, σημαντικό: στην Πολιτεία εμπεριέχεται μια σύντομη περιγραφή της ιδανικής κοινωνίας - κι είναι γεγονός ότι το έργο διαβάζεται κυρίως υπό το πρίσμα αυτής της περιγραφής' ο Πλάτων σκιαγραφεί μία ιδεωδώς δίκαιη κοινωνία, στην οποία υπάρχει πλήρης καταμερισμός εργασίας μεταξύ πλούτου από τη μία και πολιτικής εξουσίας από την άλλη. Οι κυβερνήτες είναι «Φύλακες», οι οποίοι αφιερώνουν τις ζωές τους στο κοινό καλό και στη διοίκηση του κράτους. Όσοι ασχολούνται με οικονομικές δραστηριότητες αποκλείονται από την πολιτική εξουσία, με το σκεπτικό ότι ο τρόπος ζωής τους τους κάνει να λογαριάζουν μόνο το προσωπικό τους συμφέρον, καθιστώντας τους ακατάλληλους για τον πολιτικό στίβο, όπου διακυβεύεται το κοινό καλό. Αντίθετα η τάξη των Φυλάκων είναι εκπαιδευμένη να μεριμνά πρωτίστως για το κοινό καλό, θυσιάζοντας προσωπικά συμφέροντα.

Συχνά θεωρείται δεδομένο πως αυτή η ιδεώδης πολιτική δομή είναι η κεντρική ιδέα του βιβλίου' μάλιστα, το βιβλίο συχνά παρουσιάζεται ως η κύρια απάντηση του Πλάτωνα στα σημαντικά πολιτικά ζητήματα της εποχής του όπως ο ίδιος τα αντιλαμβανόταν. Η Πολιτεία περιέχει μια σειρά από θέματα. Ωστόσο, κατά κοινή ομολογία, συνεκτικός ιστός όλων είναι το πολιτικό όραμα του Πλάτωνα, η ιδέα ότι μόνο σε ένα ιδεώδες κράτος όπου η εξουσία ασκείται με γνώμονα το κοινό συμφέρον, μπορούν οι άνθρωποι να είναι ενάρετοι και επομένως ευδαίμονες. Μερικές φορές τούτο το ιδεώδες της διακυβέρνησης από τους σοφούς θεωρείται πως ήταν μια αντίδραση στην αθηναϊκή κουλτούρα της δημοκρατίας όπου ανατράφηκε ο Πλάτων και στράφηκε εναντίον της με πνεύμα ελιτίστικο και αντιδραστικό. Τόσο βαθιά ριζωμένος είναι αυτός ο τρόπος ανάγνωσης του έργου που, τουλάχιστον στις αμερικανικές βιβλιοθήκες, η Πολιτεία και έργα που έχουν γραφτεί για αυτήν ταξινομούνται στο τμήμα πολιτικών επιστημών, παρά στο τμήμα ιστορίας της φιλοσοφίας. Ο ίδιος ο τρόπος πρόσβασης σε ένα βιβλίο συχνά υποδεικνύει και το πώς θα πρέπει να το διαβάσουμε. Και συχνά θεωρείται δεδομένο ότι το βιβλίο πρέπει να διδάσκεται ως συμβολή στην πολιτική σκέψη, με όλα τα άλλα θέματα ως συμπληρωματικά.

Είναι όμως σωστό να διαβάζουμε το βιβλίο με αυτό τον τρόπο; Πώς αλλιώς θα μπορούσε να διαβαστεί;

Η Πολιτεία του Πλάτωνα

Στην Πολιτεία, ο Πλάτων προσπαθεί να δείξει πως η ευδαιμονία ενός ανθρώπου οφείλεται στο ότι αυτός είναι αγαθός και ενάρετος -κάτι το οποίο κατορθώνει ο ίδιος από μόνος του-, ενώ ο πλούτος, η κοινωνική θέση και άλλα πράγματα που γενικά θεωρούνται πως έχουν αξία, είναι άσχετα με την ευδαιμονία. Αυτή η προκλητική θέση στηρίζεται στον ισχυρισμό πως αρετή σημαίνει κατάλληλη οργάνωση και δομή της ψυχής, στην οποία κυριαρχεί ο λόγος (βλ. Κεφάλαιο 1). Μία κατάλληλα δομημένη και άρα ενάρετη ψυχή, παρόμοια με ένα κατάλληλα δομημένο και άρα υγιές σώμα, είναι πηγή ευδαιμονίας, ενώ η δυστυχία είναι αποτέλεσμα διατάραξης της ψυχικής δομής. Το πλαίσιο του βιβλίου είναι η ανάπτυξη και υπεράσπιση από τον Πλάτωνα της ιδέας πως, αντίθετα με τις λαϊκές πεποιθήσεις, η ευδαιμονία εναπόκειται στην αρετή, την κατάλληλη «διάταξη» της ψυχής, ακόμη και στις χειρότερες δυνατές συνθήκες φτώχειας και βασάνων.

Ως πρότυπο για τη δομή της ψυχής, ο Πλάτων σκιαγραφεί τη δομή μιας ιδεώδους κοινωνίας, με διαφορετικά είδη ανθρώπων, οργανωμένων με αμοιβαία επωφελείς τρόπους και κυβερνώνμενων από τους «Φύλακες» που είναι αφοσιωμένοι στο κοινό καλό, ακριβώς όπως και

ο Λόγος είναι αφοσιωμένος στο καλό του ανθρώπου ως ολότητας. Αυτή την αφοσίωση στο κοινό καλό ο Πλάτων την φτάνει στα άκρα: οι Φύλακες δεν έχουν οικογενειακή ζωή ή προσωπική περιουσία, και μεγάλο μέρος της ζωής τους αφιερώνεται στην εκπαίδευση στην αφηρημένη μεταφυσική θεωρία των «Ιδεών». Αξιοπρόσεκτο είναι ότι και γυναίκες, όπως και οι άνδρες, θα γίνονται Φύλακες - ή, όπως μερικές φορές ονομάζονται λόγω της φιλοσοφικής τους παιδείας, «φιλόσοφοι-βασιλείς» (και «φιλόσοφοι-βασίλισσες», βεβαίως).

Αυτή η φανταστική εικόνα της ιδανικής κοινωνίας αναπτύσσεται περαιτέρω σε αφηγηματική μορφή, στη διήγηση της Ατλαντίδας, στον *Τίμαιο* και τον ανολοκλήρωτο *Κριτία*. Η ιδεώδης κοινωνία, προβαλλόμενη επάνω στο ιστορικό παρελθόν, αντιπαραβάλλεται με την εξωτική, ρομαντική αλλά διεφθαρμένη κοινωνία της Ατλαντίδας, ενός νησιού στη μέση του Ατλαντικού Ωκεανού, το οποίο αργότερα βυθίστηκε. Αυτή η ιστορία, την οποία ο Πλάτων ποτέ δεν ολοκλήρωσε, είναι ίσως η πιο επιδραστική συμβολή του στην εκτός της φιλοσοφικής παράδοσης λογοτεχνία.

Στην αρχαιότητα η Πολιτεία διαβαζόταν ως ένας από τους διαλόγους του Πλάτωνα, αλλά σε καμία περίπτωση ο σημαντικότερος όσον αφορά στον πλατωνικό στοχασμό. Όταν οι φιλόσοφοι άρχισαν να μελετούν το έργο του συστηματικά, ο διάλογος στον οποίο έδωσαν προτεραιότητα ήταν ο *Τίμαιος*, μια ποιητικά γραμμένη κοσμολογία. Η Πολιτεία ήταν περιβόητη για την πρότασή της, ότι οι κυβερνώντες δεν θα είχαν ιδιωτική οικογενειακή ζωή, αλλά ότι «οι γυναίκες και τα παιδιά θα ήταν κοινά», ιδέα που θεωρήθηκε περισσότερο εκκεντρική παρά βαθυστόχαστη. Οι πολιτικές ιδέες του Πλάτωνα στο έργο αυτό, παρ' ότι απασχόλησαν τον Αριστοτέλη, δεν εντάχθηκαν στο κύριο ρεύμα της αρχαίας πολιτικής σκέψης, αντίθετα με άλλους διαλόγους του, όπως ο *Πολιτικός* και οι *Νόμοι*.

Την περίοδο του Μεσαίωνα, η Πολιτεία μελετήθηκε κυρίως στον ισλαμικό κόσμο, όπου θεωρήθηκε πως προκρίνει την ιδέα μιας αδιαίρετης, ενοποιημένης -πνευματικής και κοσμικής- εξουσίας στο πρόσωπο των ιδανικών θρησκευτικών ηγετών. Τούτη η ιδέα δεν βρήκε ανταπόκριση στη χριστιανική Δύση. Η τάση των δυτικών να σκέφτονται με όρους διαχωρισμού της εκκλησίας από το κράτος ενισχύθηκε ίσως από την άγνοια του έργου. Όταν η Πολιτεία κέρδισε μεγάλη αναγνώριση κατά την Αναγέννηση, οι Ιταλοί στοχαστές που θεωρούσαν εαυτούς πλατωνιστές την έβλεπαν σαν μια ιδανική φανταστική ουτοπία. Αργότερα, τον 17ο και 18ο αιώνα, ο Πλάτων παραγνωρίστηκε φιλοσοφικά και η Πολιτεία θεωρείτο κάπως σαν μια «παραξενιά» - αν διαβαζόταν καν.

Ωσπου τελικά, τον 19ο αιώνα, οι τύχες της άλλαξαν δραματικά: ο Πλάτων κατέλαβε περίοπτη θέση στη μελέτη της αρχαίας φιλοσοφίας, την οποία έκτοτε διατηρεί. Η ιστορία της ανάδειξης του Πλάτωνα στην Αγγλία είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα, μιας και πέρασε από τρεις φάσεις, που καθεμία αντανakλούσε μια διαφορετική φιλοσοφική προσέγγιση.

Η πρώτη αγγλική μετάφραση ολόκερου του πλατωνικού έργου έγινε το 1804 από τον αυτοδίδακτο Τόμας Τέιλορ, για τον οποίο η επίμοχθη εκείνη προσπάθεια ήταν έργο αγάπης, γι' αυτό μου είναι επώδυνο να πω ότι οι μεταφράσεις του ήταν απαίσιες. Ο Τέιλορ ενέταξε τις ιδέες του Πλάτωνα στο πλαίσιο του νεοπλατωνισμού, μιας μεταγενέστερης μυστικιστικής πρόσληψης και επεξεργασίας μερικών μεταφυσικών ιδεών του φιλοσόφου. Το αποτέλεσμα ήταν ελκυστικό για τους Ρομαντικούς συγγραφείς, και περισσότερο επηρέασε την ποίηση του Ουόρντσγουορθ (Wordsworth) παρά τους φιλοσόφους.

Η πρώτη συντονισμένη προσπάθεια να αντιμετωπιστεί ο Πλάτων ως φιλόσοφος του οποίου τα επιχειρήματα πρέπει να τεθούν σε κριτική βάσανο, ξεκίνησε από τους Ωφελιμιστές φιλοσόφους των αρχών του 19ου αιώνα. Το γεγονός είναι εντυπωσιακό, γιατί οι ιδέες των Ωφελιμιστών περί ηθικής και μεταφυσικής, σχεδόν στο σύνολό τους, βρίσκονται στον αντίποδα του Πλάτωνα. Παρ' όλα αυτά, ο κύκλος του Τζον Στούαρτ Μιλ αναβίωσε την ιδέα του Πλάτωνα ως φιλοσόφου για τον οποίο μετράει πάνω απ' όλα η επιχειρηματολογία. Το βιβλίο

Plato (1865) του ωφελιμιστή φιλοσόφου Τζορτζ Γκρόουτ (Grote), η πρώτη μελέτη βασισμένη σε αυστηρά πρότυπα λογισμικής, συζητούσε κάθε διάλογο ξεχωριστά, με το θέμα του και τον σκοπό του, παρουσιάζοντας τον Πλάτωνα ως κάποιον που είχε επιδοθεί σε ανοιχτή φιλοσοφική έρευνα, μερικές φορές δογματικά και μερικές φορές επιχειρηματολογώντας εναντίον άλλων χωρίς να καταλήγει σε συμπεράσματα. Ο Γκρόουτ διαφωνεί με τις ιδέες του Πλάτωνα, αλλά τον παρουσιάζει με συμπάθεια ως ένα στοχαστή που ακολουθεί διάφορες κατευθύνσεις και γραμμές επιχειρηματολογίας. Στην εικόνα αυτή του Πλάτωνα ως διαλεκτικού ερευνητή της αλήθειας, η Πολιτεία δεν είναι παρά ένας διάλογος ανάμεσα σε πολλούς, ο οποίος εμπεριέχει κάποιες πολιτικές ιδέες που όμως δεν αποτελούν τον πυρήνα του έργου.

Ο Πλάτων που επικράτησε τελικά ήταν ο τρίτος - ο Πλάτων του ιδεαλιστή φιλοσόφου Μπέντζαμιν Τζόουετ (Jowett), ο οποίος μετέφρασε όλα τα έργα (εκδόθηκαν το 1871) σε γλώσσα ευανάγνωστη, που έκανε τον Πλάτωνα για πρώτη φορά προσιτό στο ευρύ κοινό. (Εκλαμβάνουμε ως δεδομένο ότι υπάρχουν μεταφράσεις, αλλά μόλις τα τελευταία χρόνια μεταφράστηκε η Πολιτεία στα κορεάτικα και τα ισλανδικά' όταν οι αναγνώστες είναι αναγκασμένοι να προστρέξουν στο αρχαιοελληνικό κείμενο ή σε άλλη ξένη γλώσσα, τότε ο Πλάτων είναι προσιτός μόνο σε μια μορφωμένη ελίτ). Για τον Τζόουετ, ο Πλάτων είναι ένας συστηματικός στοχαστής που δείχνει προς την κατεύθυνση του ιδεαλισμού, και η Πολιτεία κατέχει κεντρική θέση, λόγω του τρόπου με τον οποίο ο Πλάτων αναμειγνύει την ηθική και τη μεταφυσική με την πολιτική. Επιπλέον, θεώρησε πως το πολιτικό ιδεώδες βρίσκεται στον πυρήνα του έργου, και ως προς αυτό τον μιμούνται έκτοτε σχεδόν όλοι όσοι έχουν διαβάσει την Πολιτεία.

Γιατί θεωρείται πως το ιδεώδες κράτος του Πλάτωνα αποτελεί σημαντική συμβολή στην πολιτική σκέψη και όχι μια ουτοπική φαντασίωση; Στα μέσα του 19ου αιώνα, ο πολιτικός στοχασμός είχε στραφεί σε θέματα με τα οποία η Πολιτεία φαινόταν να έχει άμεση σχέση. Η δημοκρατία και η καθολική ψηφοφορία, επί μακρόν καταφρονημένες ως οχλοκρατία, έγιναν τελικά μια πραγματική πολιτική επιλογή, και οι δημοκρατικές πόλεις-κράτη της αρχαίας Ελλάδας αντικατέστησαν την αρχαία Ρωμαϊκή δημοκρατία ως πρότυπο που ενέπνεε τους Άγγλους και Αμερικανούς πολιτικούς και θεωρητικούς της πολιτικής.

Για πρώτη φορά οι ιστορικοί άρχισαν να παρουσιάζουν την αρχαία ελληνική δημοκρατία με τρόπο θετικό. Αν η Πολιτεία μπορούσε να διαβαστεί ως η απάντηση του Πλάτωνα στη δημοκρατία, τότε το έργο θα μπορούσε να συμβάλει, θετικά ή αρνητικά, στις πολιτικές αντιπαραθέσεις του 19ου αιώνα. Και έτσι αντιμετωπίστηκε.

Ο Τζόουετ έθεσε την Πολιτεία στο επίκεντρο των κλασικών σπουδών (θέση που διατήρησε έκτοτε) και η φήμη της ως ένα σοβαρό, προκλητικό ιδεαλιστικό πολιτικό κείμενο εξαπλώθηκε σε ολόκληρο τον ακαδημαϊκό κόσμο. Η ανδρική ελίτ που μελέτησε την Πολιτεία στο πανεπιστήμιο τον 19ο αιώνα υποτίθεται πως εμπνεόταν από αυτήν και ενστερνιζόταν το ιδεώδες της ανιδιοτελούς αφοσίωσης στο κοινό καλό - κι αυτό ως ένα «αντίδοτο» στις φιλοδοξίες για οικονομική ανέλιξη, οι οποίες θεωρούνταν εγωιστικές. Η ιδέα των Φυλάκων θεωρήθηκε αξιοκρατική: η πολιτική εξουσία έπρεπε να κερδίζεται με τη μόρφωση και τη σκληρή δουλειά, κι όχι να κληρονομείται ως αριστοκρατικό προνόμιο. Η πλατωνική ιδέα περί γυναικών-Φυλάκων χρησίμευσε ως έκφραση ενός ιδεώδους που θα καθιστούσε τους άνδρες ικανούς να δεχτούν την ιδέα της πολιτικής ισότητας των γυναικών μέσα στην κοινωνία, με δικαίωμα ψήφου και εκπαίδευσης. (Στο σημείο αυτό διαπιστώνουμε τη βικτωριανή αγωνία για τον συγχρωτισμό των φύλων: ο Τζόουετ κάνει ό,τι μπορεί ώστε να διαχωρίσει τις γυναίκες-Φύλακες από την ιδέα της «κοινοκτημοσύνης γυναικών και παιδιών»). Η επιμονή του Πλάτωνα για ένα κοινό σύστημα δημόσιας παιδείας για τους πολίτες, ενέπνευσε το κίνημα για τον εκδημοκρατισμό και τη διάδοση της εκπαίδευσης, που προβάλλονταν ως καθήκον του κράτους. Οι αντιρρήσεις του Πλάτωνα προς τη δημοκρατία και η άποψή του πως η διακυβέρνηση απαιτεί εξειδικευμένες γνώσεις χρησιμοποιήθηκαν στις αντιπαραθέσεις

για τη σύγχρονη αντιπροσωπευτική δημοκρατία και το καθολικό δικαίωμα ψήφου. Η Πολιτεία παρείχε υλικό για τον στοχασμό γύρω από τα θέματα της εποχής' τα φλέγοντα ζητήματα του 19ου αιώνα ανέδειξαν το ιδεώδες κράτος του Πλάτωνα ως δεσπόζουσα ιδέα όλου του έργου.

Η ερμηνεία του Τζόουετ άντεξε για εντυπωσιακά μεγάλο διάστημα. Στις αγγλόφωνες χώρες επιβίωσε πέραν του συρμού της ιδεαλιστικής φιλοσοφίας και των πολιτικών αντιπαράθεσεων που την ευνόησαν. Ακόμη και σήμερα, συχνά θεωρείται δεδομένο ή εξυπακούεται ότι το βιβλίο πρέπει να διαβάζεται ως μία ιδεαλιστική πολιτική τοποθέτηση, όπου αναπτύσσονται μεν ζητήματα μεταφυσικά και ηθικά, αλλά πάντως μέσα στο πλαίσιο του ιδεώδους κράτους. Φυσικά, οι μελετητές δεν ομονοούσαν στο θέμα της «πρακτικότητας» αυτών των ιδεών: κάποιοι τις έβλεπαν απλώς σαν ιδεώδες που εμπνέει, άλλοι σαν πρόγραμμα προς άμεση εφαρμογή. Στη διάρκεια του 20ού αιώνα, οι διαθέσεις απέναντι στο έργο άλλαξαν τελείως και έγιναν εχθρικές. Οι πολιτικές διαμάχες της βικτωριανής εποχής ανήκαν στο παρελθόν και η Πολιτεία συσχετίστηκε με σκοτεινότερες, πιο μοντέρνες ιδεολογίες. Από τη δεκαετία του 1930, οι Φύλακες θεωρήθηκαν ως μια ολοκληρωτική, μερικές φορές φασιστική ιδέα' όσο για τη δημόσια παιδεία και κουλτούρα στην οποία επέμενε ο Πλάτων, θεωρήθηκε πως ισοδυναμούσε με προπαγάνδα και πλύση εγκεφάλων. (Η ιδέα αυτή στόχευε να κηλιδώσει τον Πλάτωνα, συσχετίζοντάς τον με τη ναζιστική Γερμανία του Μεσοπολέμου, αλλά αποδείχτηκε πως τον συσχέτιζε το ίδιο καλά με τα μεταπολεμικά κομμουνιστικά καθεστώτα. Βλ. σελ. 58).

Στις μέρες μας, μολονότι έχουν απαξιωθεί οι ακραίες και αφελείς μορφές περί φασισμού, λίγοι είναι οι δάσκαλοι που θα προκρίνουν την Πολιτεία ως έργο που περιέχει θετικές ιδέες προς υλοποίηση. Συχνότερα προβάλλεται ως ένα ελιτίστικο σώμα πολιτικών ιδεών στις οποίες οι σπουδαστές, δασκαλεμένοι στην ανεκτικότητα, εύκολα μπορούν να εγείρουν ενστάσεις. Η κυρίαρχη ιδέα, ωστόσο, παραμένει αμετάβλητη: το βιβλίο πάνω απ' όλα παρουσιάζει μια ιδεώδη πολιτική κοινότητα, της οποίας η δομή και η οργάνωση μάς δίνουν την απάντηση σε υπαρκτά ζητήματα της πολιτικής διαμάχης.

Είναι η Πολιτεία ένα πολιτικό πρόγραμμα;

«Άραγε δεν είναι η Πολιτεία το όχημα τριών ή τεσσάρων μεγάλων αληθειών οι οποίες, κατά τον Πλάτωνα, παρουσιάζονται με τον πιο φυσικό τρόπο στη μορφή του Κράτους; ... Μέσα από το ελληνικό Κράτος, ο Πλάτων μάς αποκαλύπτει τις σκέψεις του για τη θεϊκή τελειότητα, η οποία είναι η ιδέα του αγαθού - όπως ο ήλιος στον ορατό κόσμο· για την ανθρώπινη τελειότητα, η οποία είναι η δικαιοσύνη' για την εκπαίδευση που ξεκινά στη νεότητα και συνεχίζεται στα επόμενα χρόνια' για τους ποιητές, τους σοφιστές και τους τυράννους που είναι οι ψεύτικοι δάσκαλοι, οι κακοί κυβερνήτες της ανθρωπότητας' για τον «κόσμο», που είναι η ενσάρκωσή τους' για ένα βασίλειο που δεν υπάρχει πουθενά στη γη, αλλά στους ουρανούς ως πρότυπο και κανόνας της ανθρώπινης ζωής... Δεν χρειάζεται, λοιπόν, να συζητάμε κατά πόσο ένα κράτος όπως αυτό που συνέλαβε ο Πλάτων, είναι εφικτό ή όχι... Γιατί η πρακτικότητα των ιδεών του σε τίποτε δεν έχει να κάνει με την αλήθεια».

Μπένζαμιν Τζόουετ (Εισαγωγή στη μετάφραση της Πολιτείας)

«Ο φιλόσοφος-βασιλιάς είναι ο Πλάτων αυτοπροσώπως και η Πολιτεία είναι η απαίτησή του για βασιλική εξουσία».

Καρλ Πόπερ, Η ανοιχτή κοινωνία και οι εχθροί της, τ. Α'

Η Πολιτεία έχει επιτελέσει αυτό τον ρόλο με τόση πληρότητα και προήγαγε το φιλοσοφικό ενδιαφέρον σε τέτοιο βαθμό, που εύκολα παραβλέπουμε το γεγονός ότι η ερμηνεία της ως πολιτικής θεωρίας είναι βικτωριανή, όπως και το ότι σήμερα δεν συμεριζόμαστε τους

λόγους που είχαν οι Βικτωριανοί να θεωρήσουν το έργο ως ένα υποβλητικό πολιτικό μοντέλο. Είναι φανερό αυτό, αρκεί να αναλογιστούμε τη μεγάλη ποικιλία των αντικρουόμενων ερμηνειών του βιβλίου από το 19ο αιώνα μέχρι σήμερα.

Το πολιτικό ιδεώδες της Πολιτείας

«Ο Πλάτων δεν είναι ιδεαλιστής και ο πολιτικός ολοκληρωτισμός και η αντίληψη ότι η κοινωνία είναι ένας βιολογικός οργανισμός είναι εντελώς ξένα προς τη σκέψη του. Η ανθρώπινη κοινωνία, όπως την αντιλαμβάνεται, δεν είναι ένα απλό άθροισμα ατόμων ούτε ένας ανώτερος οργανισμός με δική του ζωή, ξέχωρη από τα επιμέρους μέλη του. Περισσότερο πρόκειται για μια ομάδα ατόμων ενωμένων σε ένα κοινό σκοπό, ικανό να οδηγήσει σε συνεργατικές δράσεις».

John Wild, *Plato's Modern Enemies and the Theory of Natural Law*

«Πιστεύω ότι το πολιτικό πρόγραμμα του Πλάτωνα, εκτός του ότι δεν είναι ηθικά ανώτερο από τον ολοκληρωτισμό, είναι και θεμελιωδώς ταυτισμένο μαζί του».

Καρλ Πόπερ, *Η ανοιχτή κοινωνία και οι εχθροί της*, τ. Α'

Η «πολιτική» ερμηνεία συνεχίστηκε, εν μέρει επειδή η Πολιτεία επιδέχεται εύκολη κριτική ως έργο πολιτικής φιλοσοφίας. Ως εκ τούτου αντιμετωπίζεται ως διδακτικό εργαλείο, παρέχοντας εύκολο στόχο για άκοπη αποδόμηση. Αλλά τώρα που οι αξιολογήσεις του έργου έχουν εξαντλήσει όλο το φάσμα, ολοένα και περισσότεροι μελετητές εξετάζουν τα θεμέλια της ίδιας της ερμηνείας.

Αμφισβητώντας το πλαίσιο και επιχειρηματολογώντας με το κείμενο

Είναι πολιτικό έργο η Πολιτεία-, Το ερώτημα είναι πολύ σύνθετο και δεν επιδέχεται μονολοκτική απάντηση, αλλά τώρα που ξέρετε πως η «πολιτική» ερμηνεία προέρχεται από μια πολύ συγκεκριμένη πρόσφατη πηγή, θα θέλατε ίσως να αναθυμηθείτε (αν έχετε διαβάσει το βιβλίο) πώς παρακινήκατε να το διαβάσετε και γιατί. Πιθανό να θελήσετε να επιστρέψετε στο κείμενο και να αναρωτηθείτε αν ο τρόπος που παρακινήκατε ήταν ο καλύτερος.

Είναι οφθαλμοφανές ότι η περιγραφή του ιδεώδους κράτους καταλαμβάνει μόνο ένα μικρό μέρος της Πολιτείας. Είναι πολύ σύντομη και στοιχειώδης ώστε να αποτελεί «προσχέδιο» πολιτικής δράσης, και δεν συνιστά καν το πλαίσιο του έργου. Το κύριο επιχείρημα του έργου τίθεται στην αρχή του δεύτερου βιβλίου και στο τέλος του ένατου' πρόκειται για την απόπειρα του Πλάτωνα να δώσει απάντηση στο ερώτημα, «γιατί πρέπει να είμαι ενάρετος;» Η ηθικότητα, καθώς φαίνεται, περισσότερο ωφελεί τους άλλους παρά εμένα· δεν θα ήταν προτιμότερο να επιδιώκω τους προσωπικούς μου στόχους, αγνοώντας ή εκμεταλλευόμενος τους άλλους; Ο Πλάτων πιστεύει πως μια ζωή στην οποία πρυτανεύει η ηθικότητα μπορεί λογικά να αποδειχτεί ως η καλύτερη, ακόμη και στις χειρότερες δυνατές συνθήκες του πραγματικού κόσμου. Για να γίνει πιο πειστικός, παραλληλίζει το ιδεώδες κράτος με τη δομή της ψυχής του ενάρετου ανθρώπου. Όπως λέει στο τέλος του επιχειρήματος, το ιδανικό κράτος μάς δείχνει την αφηρημένη δομή την οποία ο ενάρετος άνθρωπος εσωτερικεύει ως ένα ιδεώδες, αποβλέποντας στο ευ ζην' όμως το ιδανικό κράτος δεν είναι η ιδέα που/συγκροτεί την Πολιτεία, και τα ερωτήματα που θέτει ο Πλάτων για τον πραγματικό κόσμο δεν μπορούν να απαντηθούν με αναφορά σε ένα ιδεώδες κράτος χωρίς να σπάσει η σπονδυλική στήλη της επιχειρηματολογίας του έργου.

Αυτή είναι, προφανώς, μόνο η αρχή μιας ανάλυσης του γενικού προτάγματος του βιβλίου. Πιθανό να ρωτάτε: Τι σχέση μπορεί να έχει το ιδανικό κράτος με μια απεικόνιση της δομής της ανθρώπινης ψυχής; Και πόσο σοβαρές είναι οι πολιτικές ιδέες του βιβλίου σε σύγκριση με εκείνες των πολιτικών διαλόγων του Πλάτωνα, του Πολίτικου και των Νόμων, Κι ακόμη, ίσως ρωτήσετε αν η προβολή του ιδεώδους κράτους σε μια επιχειρηματολογία περί ατομικής ηθικής ήταν μια από τις καλύτερες -γιατί σίγουρα υπήρξε μια από τις πιο τολμηρές— ιδέες του Πλάτωνα.

Γιατί άραγε, από τα μέσα του 19ου αιώνα, αντιμετωπίστηκε η Πολιτεία, τόσο συχνά, πρωτίστως ως έργο πολιτικής θεωρίας; Είναι ολοφάνερο πως οι Βικτωριανοί και οι επόμενες γενιές χρησιμοποίησαν την Πολιτεία ως ένα βαθμό για να αναπτύξουν δικές τους ιδέες και άντλησαν από το έργο ό,τι ήταν απαραίτητο γι' αυτό τον σκοπό. Για τους Βικτωριανούς που ενδιαφέρονταν για τη δημιουργία μιας δικαιότερης κοινωνίας, οι Φύλακες του Πλάτωνα ήταν οι αξιωματούχοι που ενσάρκωναν την αξιοκρατία' οι διανοούμενοι του 20ού αιώνα που ανησυχούσαν για τα ολοκληρωτικά καθεστώτα τούς ταύτισαν με τους φασίστες Μεγάλους Αδελφούς. Αλλά αν μέσα από την Πολιτεία και την χρήση της προκύπτουν τόσο αντικρουόμενα συμπεράσματα, πώς είναι δυνατό να βρούμε στις γραμμές της μια ενιαία πολιτική φιλοσοφία;

Τούτη η σκέψη μπορεί να φέρει κατάθλιψη' ενθαρρύνει την ιδέα ότι δεν υπάρχει πραγματική βάση για μια αντικειμενική ερμηνεία και αποτίμηση του έργου, και πως κάθε γενιά - ίσως και κάθε αναγνώστης- επινοεί τη δική της Πολιτεία, ή τουλάχιστον την πολιτική της φιλοσοφία. Εκτός των μεταμοντέρνων ακαδημαϊκών κύκλων, ένα τέτοιο συμπέρασμα θεωρείται πεσιμιστικό. Το βιβλίο σίγουρα λέει κάτι πάνω στο οποίο διαφορετικοί αναγνώστες με διαφορετικά μελήματα μπορούν να διαφωνήσουν. Αυτοπαρουσιάζεται ως έργο φιλοσοφίας, παρακινώντας μας να χρησιμοποιήσουμε λογικά επιχειρήματα και διάλογο ως ένα τρόπο να φτάσουμε στην αλήθεια. Τις ακραίες αποκλίσεις των ερμηνειών της Πολιτείας μπορούμε να τις δούμε όχι σαν μια αιτία να ολισθήσουμε στον σχετικισμό, αλλά σαν ένα τεκμήριο του πλούτου και της εμβρίθειας του έργου. Ακόμη και αν, από την εποχή του Τζόουετ, το πολιτικό περιεχόμενο του έργου έχει χονδροειδώς διογκωθεί, το αποτέλεσμα ήταν μια ζωντανή και δημιουργική ενασχόληση με το κείμενο, στο τέλος της οποίας μπορούμε να ανατρέξουμε και να δούμε κατά πόσο αξίζει ή όχι η ανάπτυξη διαφόρων γραμμών σκέψης του κειμένου. Μπορούμε να θαυμάσουμε τον τρόπο με τον οποίο η Πολιτεία έχει εμπλακεί -και έχει δώσει ώθηση- σε τόσες πολλές πολιτικές συζητήσεις του 19ου και 20ού αιώνα. Πρόκειται για το καλύτερο παράδειγμα, που μας δείχνει πώς η ενασχόληση με ένα έργο της αρχαίας φιλοσοφίας μπορεί να είναι αμφίδρομη. Το να μπει σε μια συζήτηση είναι κάτι που μπορεί να εμπλουτίσει αυτή τη συζήτηση και συνάμα μας ενθαρρύνει να εξετάσουμε το έργο υπό το φως αυτής της συζήτησης.

Τη μεταβαλλόμενη μοίρα της Πολιτείας άνετα θα μπορούσαμε να τη δούμε ως μια ιστορία που μας προειδοποιεί τι συμβαίνει όταν ένα έργο της αρχαίας φιλοσοφίας χρησιμοποιείται σαν κάτι «καλό για τη σκέψη» με τρόπο που το αποκόβει από τη βάση του, δηλαδή από την ολότητα του πλατωνικού έργου, και συγκεκριμένα με τον τρόπο που προσλαμβάνονταν και μελετιόταν έως πρόσφατα. Αλλά μπορούμε επίσης, με ανοιχτό μυαλό, να βγάλουμε το δίδαγμα πως όταν μελετούμε ένα έργο αρχαίας φιλοσοφίας χρειάζεται να έχουμε κατά νου τρία πράγματα. Πρώτον, κατά πόσο μας ενδιαφέρει να μελετήσουμε το έργο μέσα στο δικό του διανοητικό πλαίσιο. Δεύτερον, τι θεωρούμε πως προέχει ως φιλοσοφικά ενδιαφέρον, τι ενδέχεται να ανακαλύψουμε που θα μας αποζημιώσει φιλοσοφικά. Και τρίτο, τη δυνατότητα του έργου να πυροδοτήσει δημιουργικό φιλοσοφικό στοχασμό από μέρους μας. Αυτοί οι παράγοντες δεν βαρύνουν πάντα το ίδιο και επηρεάζουν με διαφορετικούς τρόπους. Ένα πράγμα που σίγουρα μαθαίνουμε από την ιστορία των αναγνώσεων της Πολιτείας είναι ότι

η μη επίγνωση αυτών των παραγόντων μπορεί να οδηγήσει σε άκαρπες λογομα- χίες για το ποια από τις αντικρουόμενες ερμηνείες είναι η σωστή.

Αν αναλογιστούμε τα συμπεράσματα του Κεφαλαίου 1, θα δούμε πως μερικές φορές ένα ζήτημα στην αρχαία φιλοσοφία είναι μέρος μιας επιχειρηματολογίας η οποία μπορεί να μας αφορά άμεσα. Αλλά μπορούμε επίσης να δούμε πως αυτή η στάση ενέχει κινδύνους. Θα πρέπει επίσης να προσέξουμε πως τα μεταβαλλόμενα φιλοσοφικά μας ενδιαφέροντα παίζουν ένα ρόλο ως προς το τι βρίσκουμε φιλοσοφικά αξιόλογο στην αρχαία παράδοση. Η Πολιτεία είναι το πιο ακραίο παράδειγμα του πώς ένα έργο μπορεί να βγει από το περιθώριο και να βρεθεί στο επίκεντρο και από έργο ηθικής να γίνει πολιτικό, υπό την πίεση των ενδιαφερόντων του ακροατηρίου. Το δίδαγμα δεν είναι πως πρέπει να νομίζουμε ότι οι ερμηνείες μας δεν είναι παρά αντανakλάσεις των προκαταλήψεών μας. Αντίθετα, θα πρέπει να έχουμε επίγνωση των ενδιαφερόντων μας και του ρόλου που παίζουν, ώστε να μειωθεί ο βαθμός που μας επηρεάζουν ασυνείδητα. Κάποια μέρη της αρχαίας φιλοσοφίας μοιάζουν τελείως ξένα προς τα ενδιαφέροντά μας, ενώ άλλα είναι υπερβολικά οικεία. Χρειάζεται μερικές φορές να τα αποσυνδέουμε από τα παρόντα ενδιαφέροντά μας και να αναζητήσουμε παλαιότερες ερμηνείες τους.

Η ενασχόληση με την αρχαία φιλοσοφική σκέψη μπορεί να φάνηκε εύκολη στο Κεφάλαιο 1 τώρα ίσως φαντάζει πιο δύσκολη. Σε πολλά κείμενα, ιδιαίτερα τα πιο φημισμένα, όπως η Πολιτεία του Πλάτωνα, η σωστή προσέγγιση είναι σίγουρα να τα θεωρούμε πρόσφορα όχι μόνο για διάβασμα αλλά και για διάλογο μαζί τους, ως κείμενα αυτοτελώς ενταγμένα σε μια μακρά παράδοση της οποίας αποτελούμε τον τελευταίο κρίκο. Στο κάτω-κάτω, αυτό θα έπρεπε να προσδοκούμε. Όταν ξεκινούμε να διαβάζουμε αρχαίους φιλοσόφους, νιώθουμε σαν τους πρώτους εξερευνητές, αλλά σύντομα ανακαλύπτουμε πως μας χωρίζουν από αυτούς όχι μόνο δυο χιλιάδες χρόνια, αλλά και αρκετές παραδόσεις αναγνώσεων και ερμηνείας τους. Έτσι, αναγνωρίζοντας τους παράγοντες που μας χωρίζουν από τους αρχαίους και που καθιστούν τόσο ευμετάβλητο τον «κανόνα» των κειμένων με τα οποία ασχολούμαστε, ευνοούμε ακόμη περισσότερο τον φιλοσοφικό διάλογο μαζί τους, αντί να τον αποκλείουμε.